

**De verbeelding van mensenrechten
in Dave Eggers *What is the What* en Khaled
Hosseini's *A Thousand Splendid Suns***

**Vera van Winkelen
3686116**

Inhoud

Inleiding	3
De totstandkoming van ons moderne idee van mensenrechten	4
Ontwikkeling van de mensenrechten vanuit het idee van vrijheid	4
De Amerikaanse onafhankelijkheidsverklaring en de Franse Revolutie	4
<i>Universal Declaration of Human Rights</i>	5
De moderne invulling van het idee van mensenrechten	5
Mensenrechten en de <i>Bildungsroman</i>	6
De verbeelding van mensenrechten in moderne romans	7
Traditionele tegenover moderne <i>Bildung</i>	7
<i>What is the What</i> , het verhaal van een Soedanese vluchteling in Amerika	8
Achtergrond	8
De vorm van de roman	9
Thematisering van mensenrechten in de roman	10
Westerse auteur	12
Identificatie	12
Over traditionele en moderne <i>Bildung</i> , het verhaal van twee vrouwen in	
<i>A Thousand Splendid Suns</i>	13
Achtergrond.....	13
De invloed van de omgeving op de persoonlijke ontwikkeling	14
De vorm van de roman	16
Kritiek op de macht van de westerse cultuur	17
Conclusie	19
Bibliografie	21

Inleiding

We hold these truths to be self evident, that all men are created equal, that they are endowed by their creator with certain unalienable Rights, that among these are Life, Liberty and the pursuit of Happiness. (American Declaration of Independence, 1776:1)

Aan de openingswoorden van de Amerikaanse onafhankelijkheidsverklaring wordt vandaag de dag nog veel waarde gehecht. Men vindt het belangrijk dat alle mensen, ongeacht hun ras, religie of huidskleur gelijke kansen en rechten hebben. Joseph Slaughter stelt in zijn boek *Human Rights Inc.* dat de 21ste eeuw de eeuw van de mensenrechten is. Het feit dat het discours van de mensenrechten een plaats heeft gekregen in internationale betrekkingen, heeft gezorgd voor de verbetering van rechten voor mensen in veel landen. Tegelijkertijd worden onder het mom van verbeteren van de mensenrechten ook veel mensenrechten geschonden. Dat klinkt paradoxaal, maar komt erop neer dat bij de zoektocht naar vrijheid van bepaalde groepen de rechten van andere groepen in het gedrang kunnen komen:

The banalization of human rights means that violations are often committed in the Orwellian name of human rights themselves, cloaked in the palliative rhetoric of humanitarian intervention, the chivalric defense of women and children, the liberalization of free markets, [...] etc. (Slaughter, 2007:2)

Volgens Slaughter bevinden we ons niet alleen in de eeuw van de naleving van mensenrechten, maar ook in de eeuw van de schending daarvan.

In het Europese literaire veld verschijnen steeds meer romans die gaan over de schending van mensenrechten in niet-westerse landen. Slaughter bespreekt een aantal van deze romans in zijn boek. Slaughter besteedt in zijn boek ook veel aandacht aan de traditionele *Bildungsroman* en hoe deze heeft bijgedragen aan het ontstaan en de ontwikkeling van de mensenrechten. Veel van de recent verschenen romans met een niet-westers subject als hoofdpersoon zijn echter geen traditionele *Bildungsromane*. De veranderde vorm van deze romans heeft te maken met een andere invulling van het idee van mensenrechten in de samenleving. Twee voorbeelden van niet traditionele *Bildungsromane* over de schending van mensenrechten in niet-westerse landen zijn Khaled Hosseini's *A Thousand Splendid Suns* en Dave Eggers *What is the What*.

Volgens Slaughter kan de *Bildungsroman* bijdragen aan de verbetering van mensenrechten in niet-westerse landen. De moderne *Bildungsroman* laat de lezer zien wat er nodig is om verspreiding van mensenrechten te bewerkstelligen in andere culturen. Deze romans wijken af van de traditionele *Bildungsroman* zoals Slaughter die beschrijft. Op wat voor manier verbeelden de romans mensenrechtenschending en draagt de vorm van de romans bij aan deze verbeelding? Op welke manier dragen de romans van Hosseini en Eggers bij aan de bewustwording van de westerse lezer op het gebied van mensenrechtenschendingen in niet-westerse landen en wat voor kritiek leveren deze romans op de manier waarop het Westen omgaat met het naleven van de mensenrechten?

Allereerst zal ik uiteenzetten hoe vanuit het idee van vrijheid van John Locke ons moderne idee van mensenrechten ontstaan is. Dan zal ik beschrijven hoe dit moderne idee van mensenrechten terug komt in de moderne roman en hoe de romans van Hosseini en Eggers op het gebied van mensenrechten bewustwording creëren bij hun lezers. Het is nuttig om deze

twee romans in dit kader te bekijken, omdat beide boeken in een bijzondere vorm gegoten zijn. Het zijn verhalen van niet-westerse protagonisten opgeschreven door een westerse schrijver in het geval van *What is the What*, en een schrijver die al lange tijd in het Westen verblijft in het geval van *A Thousand Splendid Suns*. Daardoor zijn in deze romans niet-westerse verhalen toegankelijk gemaakt voor een westers publiek. Hetgeen ervoor zorgt dat lezers door de *Bildungsroman* bewust worden gemaakt van de schending van mensenrechten in niet-westerse landen door het lezen van verhalen uit deze landen.

De totstandkoming van ons moderne idee van mensenrechten

Ontwikkeling van de mensenrechten vanuit het idee van vrijheid

De openingswoorden van de Amerikaanse onafhankelijkheidsverklaring zijn de geschiedenis ingegaan als de meest bekende met betrekking tot mensenrechten. “Life, Liberty and the pursuit of Happiness” moesten beschikbaar worden voor “all men” (American Declaration of Independence, 1776:1). Mensenrechten ontwikkelden zich vanuit het idee van vrijheid van John Locke. Locke is een natuurrechtdenker uit de 17de eeuw. Hij stelde zich voor hoe de wereld eruit zou hebben gezien als er geen staten ontstaan waren en noemde dit de natuurtoestand. Aan deze natuurtoestand is een idee van vrijheid verbonden dat belangrijk is voor de ontwikkeling van het idee van mensenrechten, welke voor een groot deel gebaseerd zijn op vrijheid van het individu. In de natuurtoestand van Locke waren alle mensen van natuur vrij en gelijk, maar er heerste wel een natuurwet. Iedereen moest zichzelf in stand houden en er tegelijkertijd voor zorgen dat de mensheid zou kunnen voortbestaan. Ondanks dat Locke een liberale denker was stelde hij bepaalde restricties aan vrijheid. Een subject is volgens Locke vrij om te doen wat hij wil, zolang hij een ander daarbij geen schade berokkent.

Vanuit die natuurtoestand zouden volgens Locke gemeenschappen zijn ontstaan, omdat samenwerken het naleven van de natuurwet eenvoudiger maakte. Om er op toe te zien dat iedereen de rechten van een ander zou respecteren moest er een overheid zijn die de inwoners van de gemeenschap op de vrijheidsrestricties zou wijzen. Locke schrijft in zijn boek *Two Treatises of Government* (1690):

The state of nature has a law of nature to govern it, which obliges every one: and reason, which is that law, teaches all mankind, who will but consult it, that being all equal and independent, no one ought to harm another in his life, health, liberty, or possessions. (Locke, 1690:hfdst. 2)

De natuurwet gold dus voor iedereen en droeg er zorg voor dat, omdat eenieder gelijk is, niemand schade kon aanbrengen aan het leven, de gezondheid en de bezittingen van een ander. Locke legde hiermee de basis voor het idee van mensenrechten.

De Amerikaanse onafhankelijkheidsverklaring en de Franse Revolutie

Met het idee van Locke dat iedereen gelijk is en het ene individu dus niet zonder meer over het andere mag heersen zonder diens toestemming in zijn achterhoofd stelde Thomas Jefferson de Amerikaanse onafhankelijkheidsverklaring op. De verklaring werd op 4 juli 1776 aangenomen en hield de onafhankelijkheid van de Britse kolonies in Amerika in. De Amerikaanse onafhankelijkheidsverklaring is het eerste document dat verklaart dat ieder mens voor de wet gelijk is en recht heeft op bescherming van persoon en eigendommen, zoals

Locke stelde in zijn *Two Treatises of Government* (1690).

Na de onafhankelijkheidsverklaring van de koloniën in Amerika volgde in 1789 de Franse revolutie waarbij het idee van vrijheid, gelijkheid en broederschap een belangrijke rol speelde. Dit zijn principes die vandaag de dag nog steeds belangrijk zijn als richtlijnen voor de rechten waarop mensen aanspraak kunnen maken. Met de Amerikaanse en Franse revolutie werd een basis gelegd voor het idee dat ieder mens vanaf de geboorte aanspraak kan maken op een aantal fundamentele rechten. Het zou echter nog tot de oprichting van de Verenigde Naties en het opstellen van de universele verklaring van de mensenrechten in 1948 duren tot die rechten daadwerkelijk universeel en algemeen geldig werden.

Universal Declaration of Human Rights

Met de Tweede Wereldoorlog nog vers in het geheugen werd in 1948 een verklaring opgesteld die ervoor moest zorgen dat mensenrechten nooit meer op zo'n grote schaal geschonden zouden worden, de *Universal Declaration of Human Rights*. Deze verklaring schrijft de rechten voor waarop burgers uit lidstaten aanspraak moeten kunnen maken. Belangrijk is dat de rechten voor iedereen gelden, ongeacht ras, religie of huidskleur:

Whereas recognition of the inherent dignity and of the equal and inalienable rights of all members of the human family is the foundation of freedom, justice and peace in the world.
(Universal Declaration of Human Rights, 1948:1)

Wanneer de rechten van “all members of the human family” (Universal Declaration of Human Rights, 1948:1) nageleefd worden zal dit zorgen voor vrijheid, gelijkheid en vrede in de wereld, volgens de opstellers van de verklaring.

De moderne invulling van het idee van mensenrechten

Slaughter citeert in zijn boek een uitspraak van Karim Azkoul, die in 1948 als afgevaardigde van Libanon bij de Verenigde Naties betrokken was. Dit citaat geeft goed weer wat mensenrechten in onze moderne tijd concreet inhouden:

In modern times, the fundamental right [is] the [social] right of the individual fully to develop his personality, which implie[s] the right to all the factors essential to that development. (In: Slaughter, 2007:45)

Persoonlijke ontwikkeling wordt vandaag de dag als een belangrijk recht gezien waarop alle burgers aanspraak moeten kunnen maken. Persoonlijke ontwikkeling is de zelfontplooiing van kwaliteiten van een subject. Algemene kennis voor deze ontwikkeling kan bijvoorbeeld vergaard worden door educatie en het leren van normen die gelden in de samenleving waarin het subject zich bevindt. Mensenrechten moeten ervoor zorgen dat iedereen de kansen en de middelen tot persoonlijke ontwikkeling krijgt.

Volgens Slaughter moet de samenleving zorgen voor de handhaving van de vrijheid die ervoor zorgt dat persoonlijke ontwikkeling mogelijk is: “Free personality development requires protection from society” (2007:50). Als een subject voortdurend op zijn hoede moet zijn is er geen kans tot persoonlijke ontwikkeling of vooruitgang. Er moet dus een wisselwerking bestaan tussen het zich ontwikkelende subject en de samenleving waarin deze zich bevindt. Niet alleen kan het subject zich ontwikkelen door te leren van de samenleving, maar deze samenleving biedt hem/haar ook bescherming die hem/haar de vrijheid gunt om ontwikkeling mogelijk te maken.

Mensenrechten en de *Bildungsroman*

Het is het verband tussen het zich ontwikkelende subject en de samenleving dat in de *Bildungsroman* centraal staat. Tobias Boes schrijft in zijn artikel “Apprenticeship of the Novel: The Bildungsroman and the Invention of History, ca. 1770–1820” (2008) dat auteurs van *Bildungsromane*: “intend to relate the individual formation of its protagonist to the historical development of the era in which he moves” (273). Een traditionele *Bildungsroman*, waarvan *Wilhelm Meister’s Apprenticeship* (1795) van Goethe door Slaughter genoemd wordt als schoolvoorbeeld, beschrijft het proces van persoonlijke ontwikkeling van een meestal jong subject. De ontwikkeling van dit subject wordt gevormd door de samenleving waarin hij leeft. Door de samenleving ontwikkelt het subject zich zodanig dat hij in deze samenleving past.

Slaughter schrijft in zijn boek dat de traditionele *Bildungsroman* van belang is geweest bij het inbedden van de mensenrechten in de cultuur van het Westen. Zo gebruikten de opstellers van de *Universal Declaration of Human Rights* het verhaal over *Robinson Crusoe* van Daniel Defoe bij het samenstellen van de verklaring, zodat zij zich een algemeen beeld konden vormen over de manier waarop de mensenrechten die zij op schrift stelden een algemeen goed konden worden. Door de roman van Defoe kregen zij een idee hoe literatuur ideeën kan verspreiden onder mensen over de hele wereld met verscheidene achtergronden.

In the UN committee’s reading of Defoe’s novel, books and other instruments of culture supplied Crusoe with an archival substitute for society, an alternative literary means for developing his personality. (Slaughter, 2007:53)

Ondanks het feit dat Robinson Crusoe zich bevindt op een eiland met alleen gezelschap van de Moor Vrijdag kan hij zich ontwikkelen door de boeken die hij in zijn scheepswrak vindt. De leden van de het comité van de Verenigde Naties maken daaruit op dat literatuur kan helpen om mensen aan te zetten tot persoonlijke ontwikkeling. Literatuur is volgens Slaughter van belang bij de internationale verspreiding van mensenrechten, omdat romans kunnen optreden als een surrogaat voor de samenleving die deze ideeën normaliter moet verspreiden. De samenleving moet het subject stimuleren zich te ontwikkelen. Wanneer een stimulans voor persoonlijke ontwikkeling ontbreekt kan literatuur de rol van de samenleving overnemen:

Robinson Crusoe represented for the delegates a common universal culture (a “world heritage”), in which reposed the collective wisdom of centuries of social history, practice and theory necessary to rearticulate the proper relations between individual and society as international human rights law. (Slaughter, 2007:53)

De roman van Defoe diende als inspiratie voor de manier waarop de relatie tussen het individuele subject en de samenleving in de mensenrechten verwerkt moest worden.

De *Bildungsroman* heeft niet alleen de schrijvers van de *Universal Declaration of Human Rights* geholpen bij het opstellen van de declaratie, maar door haar vorm kan zij volgens Slaughter ook vandaag de dag nog een bijdrage leveren aan bewustwordingsprocessen met betrekking tot mensenrechten:

As a cultural surrogate for the missing warrant and executive sanction of human rights law, supplying (in both content and form) a culturally symbolic legitimacy for the authority of

human rights law and the imagination of an international human rights order. (Slaughter, 2007:85)

In 1961 vaardigde de Verenigde Naties een resolutie uit die voorschreef dat de internationale gemeenschap er zorg voor moest dragen dat ook de inwoners van onderontwikkelde landen de kans kregen zich persoonlijk te ontwikkelen. Met behulp van *Bildungsromane* kunnen lezers uit ontwikkelde landen zich bewust worden dat er delen in de wereld zijn waar mensenrechten nog steeds geschonden worden. *Bildungsromane* kunnen een bijdrage leveren aan een internationale bewustwording op het gebied van mensenrechten, omdat de persoonlijke ontwikkeling die centraal staat in ons moderne idee van mensenrechten overeen komt met die in de *Bildungsroman*. Als in de westerse samenleving bijvoorbeeld de stimulans ontbreekt om meer aandacht te besteden aan mensenrechten in niet-westerse landen kan de *Bildungsroman* optreden als vervangende stimulans en de westerse lezer aanzetten tot actie.

De verbeelding van mensenrechten in moderne romans

De moderne *Bildungsromane* die vanaf het eind van de 20ste eeuw verschenen verschillen volgens Slaughter van vorm met wat Slaughter de *ideal Bildungsroman* noemt. Het perspectief veranderde van een verteller in de derde persoon, welke vanaf het begin van het verhaal weet dat de roman zal eindigen op het moment dat de *Bildung* van het personage voltooid is, naar een vertelperspectief in de eerste persoon met een personage dat achteraf vertelt wat hij heeft meegemaakt. In plaats van verhalen over geslaagde persoonlijke ontwikkeling verschijnen er verhalen over personages waarvan de *Bildung* een desillusie blijkt te zijn. Het verschil in vorm van de *ideal Bildungsromane* en de moderne romans die Slaughter beschrijft heeft te maken met de verandering in de betekenis van mensenrechten voor de samenleving. Ieder mens heeft van natuur het recht op de vrijheid tot persoonlijke ontwikkeling, maar in de moderne tijd wordt hij er ook toe verplicht deze vrijheid te gebruiken.

Traditionele tegenover moderne *Bildung*

Bij de traditionele *Bildungsroman* lag de nadruk op ontwikkeling van het individu naar een zelfregulerend subject. Het subject moest zelf de keuze maken om zich te gaan ontwikkelen en kon zich daar vervolgens door de samenleving in laten ondersteunen:

[The] third-person *Bildungsroman* responds to the modern imperative to “become civilized” – to become what Foucault described as self-regulating subjects; it refashions the civilizing mission as a model of benevolent social assistance to construct a personal story of the individual’s acquisition of narrative self-determination and citizen-subjectivity. (Slaughter, 2006:227)

In de moderne roman wordt er vanuit gegaan dat het subject al zelfregulerend is. Hetgeen inhoudt dat het subject zich wel moet ontwikkelen, omdat dat gezien wordt als een doel van het zelf regulerende subject. In plaats dat het subject zelf op zoek kan gaan naar een manier voor de eigen *Bildung* is er sprake van dwang:

The emancipatory promise tends to remain a thematic mystification (a hyperbole) under a contemporary regime of rights and responsibilities in which the theoretical inevitability of development and self-determination had the character of an imperative to become freely and fully developed. (Slaughter, 2006:227)

De vorm van de *Bildungsroman* heeft zich aangepast aan de heersende perceptie van de mensenrechten. Ontwikkeling is niet langer een keuze, maar een verplichting die individuen opgelegd wordt door middenklasse-normen die heersen in de samenleving.

De moderne *Bildungsromans* kunnen ons als westerse lezers leren wat *Robinson Crusoe* de schrijvers van de Amerikaanse onafhankelijkheidsverklaring geleerd heeft, namelijk wat er nodig is om de mensenrechten in niet-westerse landen te verbeteren en wat voor implicaties de heersende normen hebben voor niet-westerse subjecten. Voor de romans van Eggers en Hosseini zal ik onderzoeken op welke manier zij de *Bildung* van de personages verbeelden en op welke manier deze romans bij kunnen dragen aan de bewustwording van de westerse lezer op het gebied van mensenrechten.

***What is the What*, het verhaal van een Soedanees vluchteling in Amerika**

Achtergrond

In de roman *What is the What* (2006) beschrijft Dave Eggers het waargebeurde verhaal van een Soedanees vluchteling, Achak Deng. Het verhaal begint in Atlanta, Amerika, op het moment dat Deng in zijn huis wordt overvallen. Terwijl hij vastgebonden op de vloer van zijn appartement ligt en de overvallers zijn huis leeghalen vertelt hij de lezer zijn verhaal. Via flashbacks en scenewisselingen tussen Soedan, Kenia en Atlanta leert de lezer het leven van Deng kennen. Hij blijkt afkomstig te zijn uit een regio genaamd Marial Bai en ontvluchtte zijn land om naar Kakuma in Kenia te gaan. De roman speelt tijdens de tweede Soedanees burgeroorlog, die woedde van 1983 tot 2005. De oorlog werd veroorzaakt door de grote culturele verschillen tussen het islamitische Noorden en het christelijke Zuiden van het land. Rebellenlegers als de SPLA strijden voor onafhankelijkheid van het Zuiden van het land. De regering in Karthoum, het Noorden van het land, kan omwille van de opbrengsten uit de olievelden in het Zuiden deze onafhankelijkheid echter niet verlenen. Tijdens de burgeroorlog zijn de mensenrechten op grote schaal geschonden. Dit zien we terug in het verhaal van Deng. Als de Arabieren, zoals de inwoners van Marial Bai het leger van de regering in Karthoum noemen, het stadje komen innemen schieten zij op iedereen die zij tegen komen, gewonden worden voor dood achtergelaten en kinderen worden gevangengenomen en meegenomen als huisslaven:

The shooting began. The guns were like those the government army carried, huge and black. The sky broke open with gunfire. The pop-pop-pop came from every corner of the village [...] Those who ran were shot. Those women and children who stood still were herded onto the soccer field. A grown man made the mistake of joining this herd, and was shot [...] The horsemen had no use for the grown men. They wanted the women, the boys, the girls. (Eggers, 2006:92)

Achak Deng verschuilt zich in de kerk en weet te ontsnappen aan het geweld. Er volgt een lange reis op zoek naar vrijheid. Tijdens zijn tocht belandt Deng in een vluchtelingenkamp in Kenia en uiteindelijk krijgt hij toestemming zich in Amerika te vestigen.

De vorm van de roman

Dit is een niet-westers verhaal, geschreven door een westerse schrijver en gegoten in een westers *format*, namelijk dat van de moderne *Bildungsroman*. *What is the What* is de autobiografie van een man uit Soedan, opgeschreven door een Amerikaanse schrijver. Uit het voorwoord wordt duidelijk dat Achak Deng zijn verhaal bekend wilde maken bij een breder publiek:

My desire to have this book written was born out of my Faith and beliefs in humanity; I wanted to reach out to others to help them understand Sudan's place in our global community. (Eggers, 2006:XIV)

Achak Deng wil met zijn verhaal dus de aandacht van lezers vestigen op de situatie in Soedan. Hij wil de westerse lezer bewust maken van het feit dat er in Soedan veel mensenrechten overtreden worden. Eggers schrijft op een aangrijpende manier over de verschrikkelijke gebeurtenissen in het leven van Achak Deng en als lezer kun je bijna niet anders dan meeleven met de inwoners van het Afrikaanse land.

Tegelijkertijd benadrukt Achak Deng in het voorwoord, dat het boek als fictie gezien moet worden, omdat hij veel gebeurtenissen niet meer exact kon reproduceren. De grote lijnen van het verhaal berusten echter op waarheid:

It should be known to the readers that I was very Young when some of the events in the book took place, and as a result we simply had to pronounce *What is the What* a novel. (Eggers, 2006:XIV)

What is the What bestaat uit meerdere vertelniveaus. Deze gelaagdheid van de roman draagt bij aan de manier waarop de lezer de tekst beleeft. Allereerst is er de Achak Deng die bestaat in de echte wereld. Hij wil graag zijn verhaal vertellen en komt in aanraking met Dave Eggers die ermee instemt het verhaal voor Deng op te schrijven. Vervolgens zitten er in het verhaal dat Eggers opschrijft ook twee lagen. Ten eerste die van de oudere Deng die vanuit Atlanta het verhaal vertelt van het leven van de jonge Deng in Soedan en het vluchtelingenkamp in Kenia. De focalisatie wisselt constant van de oudere naar de jonge Deng, terwijl de oudere Deng gedurende het verhaal de verteller blijft. Dit zorgt ervoor dat het moeilijk is voor de lezer om echt in de tekst te blijven. Wanneer je net vastgezogen bent in het leven van de oudere Deng in Amerika moet je weer omschakelen naar de hachelijke situatie van de jonge Deng in Soedan en Kenia. Hiermee wordt het effect bereikt dat je het verhaal leest van iemand die werkelijk bestaat. Je blijft als lezer als het ware boven de tekst zweven, waarbij je doorziet dat vluchtelingen in Amerika een achtergrond hebben die ervoor zorgt dat zij niet zomaar in de Amerikaanse samenleving passen. De lezer wordt eraan herinnerd dat in zijn omgeving ook mensen kunnen rondlopen met een dergelijk verhaal. Deng leidt een schijnbaar normaal leven in Amerika, maar hij blijkt een verschrikkelijke geschiedenis te hebben. Dat de roman een autobiografie is zorgt ervoor dat de lezer het boek eerder projecteert op het echte leven en na gaat denken over het feit dat mensenrechten nog overal geschonden worden. Dit is positief voor het besef van de mensenrechten, omdat lezers tot actie worden aangezet als zij geraakt worden door een verhaal dat echt gebeurd is en zij meer soortgelijk leed willen proberen te voorkomen.

Thematisering van mensenrechten in de roman

Allereerst lijkt de roman aandacht te vragen voor een complex vraagstuk: Mogen mensenrechten geschonden worden om de situatie in een land te verbeteren? De roman speelt zich af tegen de achtergrond van de Soedanese burgeroorlog. Het christelijke Zuiden wil onafhankelijk worden van het islamitische Noorden. Het Zuiden is op zoek naar vrijheid, maar om dat te bereiken neemt het juist de vrijheid van veel burgers af die de dupe zijn van de burgeroorlog en hun huizen moeten ontvluchten. Is dit te rechtvaardigen door te stellen dat de oorlog uiteindelijk tot meer vrijheid zal leiden? Dit vraagstuk is zeer actueel. De Verenigde Staten proberen in hun *war on terrorism* bijvoorbeeld landen te bevrijden van dictators, daarbij vallen echter veel onschuldige slachtoffers. Valt dit te rechtvaardigen? Het is goed dat de roman aandacht vraagt voor dergelijke vraagstukken.

Ook kaart *What is the What* de tegenstrijdigheid aan van zowel de mensenrechten als de *Bildungsroman*. Als het subject in de *Bildungsroman* zich ontwikkelt via de normen die gelden in een samenleving, betekent dit dat in die samenleving mensenrechten nageleefd worden. Het subject had namelijk de vrijheid en de middelen om zich persoonlijk te kunnen ontwikkelen. Tegelijkertijd echter zijn er restricties aan die vrijheid, omdat het individu zich moet ontwikkelen volgens de normen van de samenleving. Dit is in principe geen probleem, want zoals Locke schreef zijn bepaalde restricties nodig om het voortbestaan van de mensheid te garanderen. De normen die heersen in een samenleving zijn cultureel bepaald en niet ieder subject zal zich dus op dezelfde manier en volgens dezelfde normen ontwikkelen. Deng heeft in Atlanta veel moeite om *Bildung* te bereiken. Om zich persoonlijk te ontwikkelen moet hij zich aanpassen aan de samenleving. Dat lukt hem in eerste instantie vrij goed. Hij heeft een mooi appartement dat van alle gemakken voorzien is, een auto en een baan. Deng wil echter meer. Om zich geheel te kunnen ontwikkelen wil hij studeren aan een universiteit. Hoewel hij in het bezit is van de juiste certificaten wordt hij bij geen enkele universiteit toegelaten. Deng krijgt van geen van de universiteiten waarbij hij zich aanmeldt een duidelijke verklaring van de afwijzing. Voor de westerse lezer is het echter wel duidelijk dat dit komt door het feit dat Deng een vluchteling is.

Deng probeert zich te ontwikkelen in een samenleving die van oorsprong niet de zijne is. Hierdoor wordt hij uitgesloten van bepaalde rechten. Er is sprake van discriminatie. Volgens Slaughter is dit de keerzijde van de *Bildungsroman*. De *Bildungsroman* kan helpen om het mensenrechten discours in een samenleving te normaliseren, maar het gevaar daarbij is dat ook de systematische uitsluiting van bepaalde groepen genormaliseerd kan worden, omdat zij niet bij de normen van die samenleving passen:

Problems [are observed], particularly with the *Bildungsroman*'s ambivalent capacity to disseminate and naturalize not only the norms of human rights but also the paradoxical practices, prejudices and exclusions codified in the law. (Slaughter, 2006:5)

Deng past niet in de normen van de samenleving en daarom wordt hij door deze samenleving buitengesloten. Er zijn meerdere gebeurtenissen in de roman waaruit de discriminatie van de Soedanese vluchtelingen in Amerika blijkt. Zo moet Deng in een ziekenhuis uren wachten voordat hij onderzocht wordt, terwijl er geen andere personen in de wachtkamer aanwezig zijn. Als hij de baliemedewerker duidelijk maakt dat hij heus wel kan betalen voor de behandeling stamelt deze, terwijl zijn gezicht rood aanloopt, dat het daar niet om gaat.

Een moderne *Bildungsroman* zal de zoektocht naar vrijheid tot persoonlijke ontwikkeling weergeven. Dit is ook het geval bij *What is the What*. Vanuit de traditionele *Bildungsromane* zijn lezers gewend een jong subject te volgen dat een zoektocht naar zelfontwikkeling voltooit, welke meestal in de vorm van een reis gegoten is. Als voorbeeld neem ik nog eens *Wilhelm Meister's Apprenticeship* (1795) van Goethe. De jonge Wilhelm besluit met een theatergezelschap rond te trekken, om zichzelf te ontwikkelen. Ook de jonge Achak Deng gaat een reis maken. Maar waar Wilhelm er zelf voor kiest om op zoek te gaan naar ontwikkeling van zijn persoonlijkheid wordt Achak Deng hiertoe gedwongen. De verschuiving die heeft plaatsgevonden in het mensenrechten discours wordt hier verbeeld. Het wordt mensen tegenwoordig haast opgelegd om zich te ontwikkelen. *What is the What* is dan ook een homodiëgetische vertelling, hetgeen inhoudt dat het verhaal wordt verteld door een personage uit het verhaal, namelijk Achak Deng zelf. Dit laat zien dat er van Achak Deng verwacht wordt dat hij een “self-regulating citizen” (Slaughter, 2006:227) is:

The first-person *Bildungsroman* takes the form of international law itself; the technology of narrative self-sponsorship becomes a narrative device that labors to realize, at least formally, the promised reconciliation of the citizen and the subject in the singular figure of the narrator-protagonist –to make the uncertain sovereignty of the human personality appear certain. (Slaughter, 2006:227)

Het feit dat Achak Deng zijn eigen verhaal kan vertellen laat de lezer aan het begin van het verhaal weten dat hij al een zekere ontwikkeling heeft doorgemaakt, het subject heeft namelijk al de plaats van de alwetende verteller ingenomen, hetgeen bij een *ideal Bildungsroman* met een derde persoonsvertelling pas aan het eind van de roman gebeurt. Aan het begin van de roman weet de lezer al dat Achak Deng zich in Atlanta niet volledig zal ontwikkelen, hij vindt hier niet de vrijheid en de bescherming die daarvoor nodig zijn:

If this is punishment for the hubris of wanting to leave Africa, of harboring dreams of college and solvency in America, I am now chastened and I apologize. I will return with bowed head. (Eggers, 2006:4)

Uit Achaks woorden spreekt teleurstelling. Hij kwam naar Amerika met dromen over geborgenheid en educatie, maar hij is nu ontmoedigd. De lezer weet dat zijn dromen niet in vervulling gegaan zijn. Het feit dat Achak terug wil keren naar de eenvoud van het vluchtelingen kamp waar hij “lived in a hut of plastic and sandbags and owned one pair of pants” (Eggers, 2006:4) geeft aan dat Achak ondanks dat hij al geruime tijd in Atlanta woont zich niet een voelt met de samenleving. Hij voelt zich niet op zijn gemak in Atlanta, in een samenleving waar hij niet bij past.

Je ziet echter wel dat hulp aan vluchtelingen zorgt voor verbetering. Achak Deng ontwikkelt zich immers van een jongetje dat niet weet wat Engeland is naar een jonge man die de juiste voorkennis heeft om toegelaten te worden aan de universiteit. Voor volledige Bildung lijkt het echter het beste te zijn om het subject zich te laten ontwikkelen in de eigen samenleving. Maar om dit te bewerkstelligen is verandering van die samenleving nodig. Als er geen civil society is dan zijn er ook geen normen om je langs te ontwikkelen. Het is daar dat het Westen hulp kan bieden, het zorgen voor educatie in het land zelf, zodat een civil society kan ontstaan die de jonge subjecten kan stimuleren om zich te ontwikkelen in die

samenleving. Gelijktijdig moet ervoor gezorgd worden dat deze civil society vrij en veilig is, omdat het subject anders geen mogelijkheid heeft tot ontwikkelen, zoals Locke schreef.

Westerse auteur

De keuze van Deng om zijn verhaal op te laten schrijven door een westerse auteur maakt de tekst toegankelijk voor westerse lezers, omdat onbekende gebruiken uitgelegd worden door een schrijver die zelf ook niet thuis is in de cultuur waarover hij schrijft. Tegelijkertijd is dit ook een nadeel, omdat de rijkheid van een verhaal hierdoor verloren kan gaan. De schrijver kan passages waarvan hij verwacht dat de lezer ze niet begrijpt, omdat zij niet voorkomen in de westerse cultuur, versimpelen. Er wordt als het ware een westers *framework* toegepast op het niet-westerse verhaal. Slaughter heeft hier kritiek op, omdat dit de tekst wel toegankelijker maakt voor een westers publiek, maar het tegelijkertijd de eigenschappen die kenmerkend zijn voor de cultuur waarover het verhaal gaat uitvlakt.

Identificatie

In de roman richt Deng, de protagonist, zich vaak direct tot westerse personages, bijvoorbeeld tot Julian, een baliemedewerker in het ziekenhuis:

The walk to Ethiopia, Julian, was only the beginning. Yes we had walked for months across deserts and wetlands, our ranks thinned daily. (Eggers, 2006:256)

De personages die Deng aanspreekt zijn doorsnee westerse subjecten. Mensen met een baan, een opleiding en een familie, kortom een normaal leven. Opvallend is dat deze personages weinig medelijden met Deng lijken te hebben en hem zelfs uit de weg gaan:

I catch her eye. As I am about to approach her, in hopes of appealing to her, she gets up and finds something urgent she must do in the next room. We are no longer considered patients here. No one knows what to do with us. We are Furniture. And so I sit with Achor Achor. (Eggers, 2006:290)

Het lijkt erop dat de westerse personages het liefst hun ogen sluiten voor de oorlog die Soedan verscheurt en waarbij de mensenrechten van talloze Soedanezen geschonden worden. Zo wil een vriend van Achak Deng geen van zijn verhalen over de oorlog aanhoren:

“No, no,” Edgardo said. “No fighting. I don’t want all the fighting. I read three newspapers a day [...] I get enough of that, I know about your war. Tell me some other story.” (Eggers, 2006:13)

Als westerse lezer identificeer je je al snel met deze personages. Je voelt je bijna schuldig dat de personages zo weinig doen om Deng te helpen. Tegelijkertijd voelt het door die identificatie alsof Deng jou als lezer direct aanspreekt, waardoor je dit schuldgevoel ook op jezelf gaat projecteren en na gaat denken hoe je bij kunt dragen aan het verbeteren van de situatie van mensen zoals die in een soortgelijke positie als Deng zitten.

Aan het eind van de roman spreekt Deng de lezer zelfs direct aan:

I speak to this people, and I speak to you because I cannot help it. It gives me strength, almost unbelievable strength to know you are there [...] I am alive and you are alive so we must fill the air with our words. (Eggers, 2006:535)

Hier roept Deng de lezer nog eens nadrukkelijk op tot bewustwording met betrekking tot mensenrechten. Wij bezitten die rechten en daarom kunnen we in vrijheid leven en juist omdat we dat kunnen moeten we ervoor zorgen dat die vrijheid voor alle mensen geldt.

Over traditionele en moderne *Bildung*, het verhaal van twee vrouwen in *A Thousand Splendid Suns*

In *A Thousand Splendid Suns* (2008) vertelt Khaled Hosseini de geschiedenis van twee vrouwen, Mariam en Laila, die leven in Afghanistan. In eerste instantie zijn hun verhaallijnen gescheiden, maar deze komen samen wanneer Laila met Rasheed, de man van Mariam trouwt. Ook deze roman is geen authentieke *Bildungsroman*, waarbij de zoektocht van een personage naar persoonlijke ontwikkeling wordt weergegeven, zoals bijvoorbeeld het geval is bij *Wilhelm Meister's Apprenticeship* (1795). *A Thousand Splendid Suns* verhaalt over hoe mensen zich steeds aanpassen naar de normen van een samenleving of zich daar juist tegen verzetten. Verzet tegen de schending van de mensenrechten van een deel van de bevolking is het belangrijkste thema van dit boek.

Achtergrond

Het verhaal beslaat een periode van dertig jaar. Het begint in 1974 en eindigt in 2000. De roman biedt een kijkje in de geschiedenis van het Afghanistan van de twintigste eeuw. In het Afghanistan zoals wij dat nu kennen hebben meerdere machtswisselingen plaatsgevonden. In de periode die de roman beslaat is het land in oorlog. Van 1973 tot 1978 was Afghanistan een republiek. Muhammed Dawud, een communist, is de eerste president. Wanneer hij het communisme afzweert en toenadering begint te zoeken tot Pakistan en Iran zinnen de communisten op wraak. In 1978 weten de communisten met behulp van Rusland de macht over te nemen. Het politieke klimaat in Afghanistan wordt dan veel liberaler, de rechten van vrouwen verbeteren bijvoorbeeld. In 1987 wordt Mohammed Najiboellah president. Afghanistan krijgt een nieuwe grondwet waarin het islamitische karakter van de staat benadrukt wordt. De rechten van vrouwen worden weer ingeperkt. In 1992 plegen de Mujaheddin, een coup. De Mujaheddin vchten tegen de Russische invloed in Afghanistan. Als Rusland in 1994 uit het land verdreven is valt de beweging uiteen in twee groepen: de Noordelijke Alliantie en de Taliban. In september 1996 komen in Kabul de leiders van de Taliban aan de macht. Vrouwen worden onwaardig geacht en de rechten van de vrouw verdwijnen. Vrouwen mogen zonder mannen de straten van Kabul niet betreden en worden geslagen wanneer zij dat toch doen. Vanaf 2001, na de inval van de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk en de verdrijving van de Taliban is het politieke klimaat in Afghanistan weer toleranter. Een gematigd president wordt aangesteld en in 2004 komt er een nieuwe grondwet die rekening houdt met de rechten van vrouwen.

In de roman is dit meermaals wisselen van macht te zien aan de manier waarop de vrouwen zich steeds moeten aanpassen. Waar vrouwen tijdens het communistisch regime recht hebben op educatie en zich niet hoeven te bedekken mogen Laila en Miriam tijdens het bewind van de Taliban niet alleen de straat op. Laila heeft niets te zeggen over haar eigen kinderen, vaders wil is wet. Hosseini beschrijft in de roman een pamflet dat de Taliban verspreidt onder de bevolking:

Attention women:

You will stay inside your homes at all times. It is not proper for women to wander aimlessly about the streets. If you go outside, you must be accompanied by a *mahram*, a male relative. If you are caught alone on the street, you will be beaten and sent home.

You will cover with burqa when outside. If you do not you will be severely beaten.

[...]Girls are forbidden from attending school.

Women are forbidden from working. (Hosseini, 2007:271)

De invloed van de omgeving op de persoonlijke ontwikkeling

Uit de roman blijkt dat de omgeving waarin iemand zich bevindt belangrijk is voor de manier waarop iemand zich persoonlijk ontwikkelt en dus hoe mensenrechten ingevuld worden. Of iemand zal zoeken naar vrijheid tot persoonlijke ontwikkeling ligt aan de manier waarop iemand door zijn omgeving gestimuleerd wordt. Het besef dat bepaalde rechten belangrijk zijn voor iedereen in een samenleving kan door de omgeving van een subject overgebracht worden, wanneer deze rechten een norm zijn in die omgeving.

In de roman ziet de lezer het verschil tussen een subject in wiens omgeving deze rechten wel een norm zijn en een subject voor wiens omgeving dit niet het geval is. De rechten waar het in de roman van Hosseini om draait zijn de rechten voor vrouwen. De twee subjecten die tegenover elkaar gezet worden zijn de Mariam en Laila.

Mariam komt uit een traditionele omgeving. Haar vader heeft meerdere vrouwen en als Mariam oud genoeg is wordt zij uitgehuwelijkt aan de dertig jaar oudere Rasheed. Ook Rasheed is traditioneel, zo wil hij dat Mariam een burka draagt. Mariam vindt het eigenlijk wel prettig om een burka te dragen: “The burqa, she learned to her surprise, was also comforting. It was like a one-way window” (Hosseini, 2008:72). Mariam past zich gemakkelijk aan aan wat de man van haar verwacht. Ook zaken die westerse-lezers als vrouw onterend zien accepteert ze, zo behandelt hij haar zeer respectloos wanneer hij erachter komt dat ze geen kinderen kan krijgen. Mariam past zich er echter aan aan, dit is voor haar eenvoudig, omdat de omgeving waarin zij opgegroeid is haar dit van kleins af aan geleerd heeft. Zo mag de kleine Mariam geen eigen beslissingen nemen. Ze wil niet met Rasheed trouwen, maar als haar vader en zijn vrouwen besluiten haar uit te huwelijken, heeft zij daar niets tegenin te brengen: “I don’t want to,” Mariam said. She looked at [her father] Jalil. “I don’t want this. Don’t make me.” (Hosseini, 2007:47). Mariam past zich aan aan haar situatie, zich er niet van bewust dat verbetering mogelijk is, omdat de onderdanigheid van vrouwen voor haar de norm is. Als Laila in het huis komt wonen verandert de situatie echter.

Wanneer de ouders van Laila sterven door een bomaanslag wordt zij in huis genomen en verzorgd door Mariam en Rasheed. Wanneer Laila ontdekt dat ze zwanger is van haar jeugdvriend Tariq neemt zij het aanbod van Rasheed om met hem te trouwen aan. Ze doet alsof hij de vader van het kind is. Met de komst van Laila ziet de lezer hoe belangrijk de omgeving is voor de manier waarop het subject zich ontwikkelt en wat deze zich als norm stelt.

Laila is op een heel andere manier opgevoed dan Mariam. Haar vader behandelt haar moeder als een gelijke, hij doceert aan de universiteit en vindt educatie heel belangrijk, ook voor vrouwen. Tegen de kleine Laila zegt hij:

I know you're still young but I want you to understand and learn this now. Marriage can wait, education cannot. You're a very very bright girl. Truly you are. You can be anything you want Laila. I know this about you. And I also know that when this war is over Afghanistan is going to need you as much as its men, maybe even more. Because a society has no chance of success if its women are uneducated Laila. No chance. (Hosseini, 2007:138)

Voor hem hebben vrouwen net zoveel rechten als mannen. Laila mag wel haar eigen keuzes maken. Zo besluit ze uit vrije wil te trouwen met Rasheed. Uiteindelijk doet ze dit alleen maar om de toekomst van haar nog ongeboren baby veilig te stellen, maar het is wel haar eigen vrije keuze.

Als Laila en Mariam samen in een huis komen te wonen ontstaat er frictie, tussen Rasheed en de vrouwen en tussen de twee vrouwen onderling. Laila is van huis uit niet gewend zich aan de wensen van een man te onderwerpen en komt in opstand, niet alleen tegen haar man, maar ook tegen de regels van de Taliban. Zo vindt zij het maar niets dat zij verplicht is een burka te dragen en verlaat zij zonder Rasheed het huis, waarvoor zij gestraft wordt:

Crossing the street, she was spotted by the Taliban and riddled with questions –*What is your name? Where are you going? Why are you alone? Where is your mahram?* –before she was sent home. [...] One day a Young Talib beat Laila with a radio antenna. When he was done he gave a final wack to the back of her neck and said: “I see you again, I’ll beat you until your mother’s milk leaks out of your bones”. (Hosseini, 2007:313)

De boodschap die spreekt uit deze roman is dat de omgeving waarin een subject zich bevindt belangrijk is voor wat dit subject als norm gaat beschouwen. Educatie zorgt ervoor dat schending van de mensenrechten niet als norm gezien wordt. Het boek laat echter ook zien dat educatie de personages niet helpt de schending van mensenrechten tegen te gaan, want de rechten van Laila worden net zo goed geschonden als die van Mariam.

Hoewel Mariam veel volgamer is dan Laila, is zij het die Rasheed doodt, zodat zij ervoor zorgt dat Laila en Tariq naar Pakistan kunnen vluchten. Dat juist zij het is die tegen alle normen van de samenleving van de Taliban ingaat vergroot de boodschap van de roman uit. Een subject maakt zich de normen eigen van de samenleving waarin hij of zij leeft. Laila heeft zich door het onderwijs dat zij genoten heeft al op jonge leeftijd ontwikkeld, waardoor zij moeite heeft met aanpassen aan de normen van de Taliban. Mariam kwam nooit in opstand tegen haar gebrek aan rechten, omdat ze van huis uit niet anders gewend was. Met de komst van Laila ziet Mariam echter dat er ook een andere norm kan heersen en dit zorgt ervoor dat zij zich bewust is van de schending van haar rechten en in opstand komt door Rasheed te doden.

De normen van de samenleving zijn dus bepaald door de achtergrond en omgeving van de subjecten waaruit deze samenleving bestaat. Dit houdt in dat cultureel bepaald is of mensenrechten als norm beschouwd worden en hoe deze uitgelegd worden.

De vorm van de roman

De manier waarop deze roman geschreven is draagt bij aan de beleving van de westerse lezer. Hosseini deelt de tekst in in hoofdstukken die afwisselend gaan over het leven van Mariam en dat van Laila. Op het moment dat Mariam en Rasheed Laila in huis nemen komen de

verhaallijnen samen. De verschillende verhaallijnen geven het contrast weer tussen de opvoeding van Mariam en die van Laila. Als de verhaallijnen bij elkaar komen komen die twee soorten van ontwikkeling met elkaar in conflict. Het feit dat de vrouwen uiteindelijk vriendinnen worden geeft aan dat de beïnvloeding door de omgeving groot is. Hoewel de roman geen traditionele *Bildungsroman* is wordt het verhaal wel verteld in de derde persoon door een alwetende verteller: “At the time, Mariam did not understand [...] Later, when she was older, Mariam did understand.” (Hosseini, 2007:4). De verteller is alwetend, hij weet van te voren al wat op een later tijdstip plaats zal vinden waardoor hij vooruit kan kijken. Dat de vrouwen niet zelf hun verhaal vertellen, maar dat een verteller dit voor hen doet benadrukt het feit dat vrouwen in Afghanistan geen stem hebben, ze krijgen niet de kans hun eigen verhaal te vertellen.

Behalve het verhaal van Laila en Mariam geeft de roman tussen het verhaal door ook een documentatie van de geschiedenis van Afghanistan:

The freedoms and opportunities that women had enjoyed between 1978 and 1992 were a thing of the past now--Laila could still remember Babi saying of those years of communist rule, *It's a good time to be a woman in Afghanistan, Laila*. Since the Mujahideen takeover in April 1992, Afghanistan's name had been changed to the Islamic State of Afghanistan. The Supreme Court under Rabbani was filled now with hardliner mullahs who did away with the communist-era decrees that empowered women and instead passed rulings based on Shari'a, strict Islamic laws that ordered women to cover, forbade their travel without a male relative, punished adultery with stoning. (Hosseini, 2007:253)

Op die manier begrijpt de westerse lezer beter wat de situatie in Afghanistan is en waarom er een verschil is tussen Laila en Mariam, terwijl zij opgegroeid zijn in dezelfde cultuur.

De auteur van *A Thousand Splendid Suns*, Khaled Hosseini, is afkomstig uit Afghanistan. In 1978 vlucht hij samen met zijn familie naar Amerika. Daar woont hij nu met zijn vrouw en kinderen en is hij werkzaam als arts. Ondanks dat Hosseini pas dertien jaar oud was toen hij Afghanistan ontvluchtte weet hij de straten van Kabul en omgeving levendig te beschrijven. Hij brengt zijn kennis van het land over op westerse lezers. Zo beschrijft hij bepaalde woorden eerst in het Pashtun, de taal van Mariam en Rasheed, waarna hij de Engelse vertaling opschrijft. Dit zorgt ervoor dat het verhaal geloofwaardig wordt voor de lezer. De schrijver weet immers veel van het land en de gebruiken, dus zal wat hij omschrijft wel correct zijn. Omdat Hosseini ook bekend is met de westerse norm en de rechten van de vrouw kan hij deze contrasteren met de rechten van de vrouw in Afghanistan. Hij weet daardoor precies die zaken uit te leggen die verontwaardiging wekken bij de westerse lezer, omdat zij die zaken wel als norm beschouwen. Hierdoor zorgt hij voor empathie bij de westerse lezer, waardoor deze de noodzaak tot bewustwording van de schending van mensenrechten inziet.

Kritiek op de macht van de westerse cultuur

Terwijl de roman van Eggers vooral kritiek geeft op de westerse handelswijzing met betrekking tot het verspreiden van mensenrechten in niet-westerse landen, doet de roman van Hosseini een aanbeveling. Uit de roman van Hosseini blijkt dat educatie heel belangrijk is voor de verspreiding van het idee van mensenrechten. De roman van Eggers heeft kritiek op de manier waarop het Westen handelt vanuit het moderne idee van de mensenrechten. Vrije

persoonlijke ontwikkeling is een verplichting geworden, aangestuurd vanuit het Westen. Er is geen keuze tot ontwikkeling, iedereen moet zich ontwikkelen en wel op de westerse manier. Dat dit problemen kan opleveren blijkt uit het leven dat Achak Deng leidt in Amerika. Hij voelt zich niet thuis in de Amerikaanse samenleving en wordt gediscrimineerd.

Slaughter stelt dat het belangrijk is dat niet-westerse landen mensenrechten discoursen ontwikkelen die passen in hun eigen cultuur. Het probleem met de niet-westerse verhalen die verschijnen op onze literaire markt is volgens hem dat ze te veel tegen een westerse achtergrond geschreven zijn. De verhalen worden door de schrijvers toegankelijk gemaakt voor een westers publiek, waardoor bepaalde cultuur elementen uit het niet-westerse land verloren kunnen gaan. Volgens Slaughter krijgt de lezer hierdoor een beeld van een andere cultuur dat te zwart-wit is. In dit soort romans wordt de niet-westerse cultuur afgezet tegen de westerse, waarbij de nadruk gelegd wordt op de schending van mensenrechten, door de normen die heersen in de cultuur. De andere cultuur wordt weggezet als minderwaardig. Westerse lezers krijgen medelijden met de niet-westerse protagonisten en willen hun cultuur verspreiden in deze gebieden. Zij gaan er daarbij echter aan voorbij dat er in hun eigen cultuur ook het een en ander mis is. In *What is the What* wordt dit geïllustreerd door het aanklaarten van de discriminatie die er in Amerika heerst. Volgens Slaughter kunnen de romans wel helpen om mensen te leren zich te identificeren met een personage uit een andere cultuur, maar moeten lezers daarbij niet vergeten dat een andere cultuur ook waarde heeft, ondanks dat er schending van mensenrechten plaatsvindt. De begrippen die samenhangen met mensenrechten kunnen in een andere cultuur anders geïnterpreteerd worden. Dit betekent niet dat het hier een minderwaardige cultuur betreft die vervangen moet worden door een westerse, maar dat het Westen de mensen binnen zo'n cultuur moet proberen te stimuleren om de begrippen anders in te vullen:

To say that the commonsensical formulation is culturally contingent is [...] to recognize tautology's reliance upon culture to make it meaningful. (Slaughter, 2007:78).

Dat het verspreiden van mensenrechten via 'the law' weinig zin heeft, blijkt wanneer Laila en Mariam opgepakt worden door een Taliban strijder wanneer zij weggelopen zijn van huis. Hij legt Laila fijntjes uit dat er wel sprake is van 'law' maar dat die alleen geldt voor mannen:

"What does it matter to you to let a mere two women go? What's the harm in releasing us? We are not criminals."

"I can't."

"I beg you, please."

"It's a matter of *qanoon*, *hamshira*, a matter of law" [...] It is my responsibility, you see, to maintain order."

In spite of her distraught state, Laila almost laughed. She was stunned that he'd used that word in the face of all that the Mujahideen factions had done--the murders, the lootings, the rapes, the tortures, the executions, the bombings.

"If you send us back," she said instead, "there is no saying what he will do to us."

She could see the effort it took him to keep his eyes from shifting. "What a man does in his own home is his business."

"What about the law *then*, Officer Rahman?" Tears of rage stung her eyes. "Will you be there to maintain order?"

"As a matter of policy, we do not interfere with private family matters, *hamshira*."

"Of course you don't. When it benefits the man. And isn't this a 'private family matter,' as you say? Isn't it?" (Hosseini, 2007:261)

In de *Universal Declaration of Human Rights* komen een aantal begrippen voor die op verschillende manier geïnterpreteerd kunnen worden. Zo wordt met een *person for the law* bijvoorbeeld niet overal hetzelfde bedoeld:

I [...] recognize the contingency and elasticity of legal personality (and perceptions of it); the contents and scope of personality change over time, expanding and contracting the rights and duties it confers. (Slaughter, 2007:60)

Uit bovenstaand citaat uit *A Thousand Splendid Suns* blijkt dat de Taliban in Afghanistan de man als rechthoudende persoon beschouwt, in plaats van "all human beings" (Universal Declaration of Human Rights, 1948:1). Het begrip *person for the law* omvat hier dus alleen mannen, terwijl hier in het Westen zowel mannen als vrouwen mee bedoeld worden. De roman van Hosseini laat zien hoe educatie ervoor kan zorgen dat de normen van een samenleving veranderen, zodat de begrippen op een andere manier ingevuld worden.

Volgens Slaughter moet het Westen ophouden om de niet-westerse landen de begrippen in de verklaringen van de mensenrechten naar westers voorbeeld te laten invullen. Lila Abu-Lughod, professor in de antropologie aan Columbia University is het met Slaughter eens dat de westerse cultuur te overheersend is. In haar artikel 'Do muslim women really need saving?' (2002) uit zij kritiek op de manier waarop westerse landen, en Amerika in het bijzonder, omgaan met cultuurverschillen tussen het Westen en landen als Afghanistan die zij 'bevrijden' van groepen zoals de Taliban. De Amerikaanse first lady, Laura Bush, rechtvaardigde in een speech de Amerikaanse interventie in Afghanistan door te zeggen dat na de verdrijving van de Taliban uit het land vrouwen niet langer gebonden zouden zijn aan huis en burka. Toen de Taliban uit Afghanistan vertrokken was waren er echter maar weinig vrouwen die de burka afzwoeren en hun gezicht toonden aan vreemden. De burka was al zo lang een onderdeel van de cultuur dat het dragen ervan als vanzelfsprekend werd ervaren. Abu-Lughod benadrukt dat cultuurverschillen gerespecteerd moeten worden, maar dat zij geen excuus mogen zijn voor het schenden van mensenrechten:

Again, when I talk about accepting difference, I am not implying that we should resign ourselves to being cultural relativists who respect whatever goes on elsewhere as "just their culture," I have already discussed the dangers of "cultural" explanations; "their" cultures are just as much part of history and an interconnected world as ours are. (Abu-Lughod, 2002:787)

Abu-Lughod benadrukt dat cultuur voortkomt uit geschiedenis en omdat niet alle naties dezelfde geschiedenis hebben is de cultuur dus ook overal anders.

Conclusie

De vorm van beide romans wijkt af van die van de traditionele *Bildungsroman* die Slaughter beschrijft. De persoonlijke ontwikkeling wordt niet weergegeven als een reis van de protagonist op zoek naar deze ontwikkeling, maar de *Bildung* neemt een andere vorm aan. In *What is the What* mislukt de persoonlijke ontwikkeling van de protagonist en in *A Thousand Splendid Suns* wordt verbeeld hoe twee personages met verschillende achtergronden uiteindelijk toch dezelfde ontwikkeling doormaken. Het direct aanspreken van westerse

personages door Deng zorgt ervoor dat de lezer zich identificeert met deze westerse personages en zich schuldig voelt over de passiviteit van deze mensenrechten. De gelaagdheid van het verhaal maakt de lezer er steeds van bewust dat we te maken hebben met een verhaal dat in grote lijnen echt gebeurd is, waardoor het verhaal voor de lezer geloofwaardiger is. In *A Thousand Splendid Suns* zorgt het samenkomen van de twee verhaallijnen ervoor dat het contrast tussen een opgeleid en een onopgeleid subject uitvergroot wordt, waardoor de boodschap dat educatie belangrijk is voor bewustwording met betrekking tot mensenrechten nog duidelijker uit de tekst naar voren komt. Het feit dat beide romans geschreven zijn door (semi-) westerse schrijvers, maakt de teksten toegankelijk voor westerse lezers.

Zoals de roman van Daniel Defoe de opstellers van de *Universal Declaration of Human Rights* ervan bewust maakte hoe literatuur ideeën kan verspreiden, zo maakt de moderne *Bildungsroman* westerse lezers bewust van de schending van mensenrechten in niet-westerse landen. Zowel *What is the What* als *A Thousand Splendid Suns* wekken empathie op bij de westerse lezers, zodat zij beseffen dat mensenrechten nog steeds geschonden worden en dat daar iets aan kan gebeuren.

A Thousand Splendid Suns wil de westerse lezer bewust maken van de slechte positie die vrouwen hebben in de Afghaanse samenleving. Door de twee personages en hun verschillende omgeving tegenover elkaar te plaatsen laat de roman zien wat belangrijk is voor de ontwikkeling van vrouwen in Afghanistan. Het ene personage berust in de schending van haar rechten, terwijl het andere er tegen in opstand komt. Het ene personage komt uit een omgeving waar educatie ook voor vrouwen de norm is, waardoor zij weet dat ze in opstand moet komen tegen de schending van mensenrechten en waardoor zij de andere vrouw daar uiteindelijk ook toe kan aanzetten. Dit laat de westerse lezer zien dat educatie van de niet-westerse subjecten belangrijk is in de strijd tegen mensenrechtenschending.

What is the What laat de westerse lezer zien dat de manier waarop het Westen met niet-westerse vluchtelingen omgaat niet ideaal is. Ook leert de roman de lezers de tweestrijdigheid van de mensenrechten kennen. Mensenrechten zorgen niet alleen voor een erkenning van de gelijkheid van alle mensen, maar zorgen er ook voor dat culturele verschillen zullen verdwijnen, wanneer deze niet binnen de gelijkheid passen. Zo moet Achak Deng zich aanpassen aan de Amerikaanse cultuur om binnen de samenleving te passen. Uiteindelijk sluit de samenleving hem toch buiten omdat hij vanwege zijn huidskleur nooit één kan zijn met deze samenleving.

De romans verbeelden de kritiek die Slaughter heeft op de manier waarop het Westen omgaat met mensenrechten in niet-westerse culturen. Volgens Slaughter is het Westen veel te veel bezig met de verspreiding van de eigen invulling van de begrippen van mensenrechten, terwijl deze juist per cultuur kunnen verschillen. Dit zorgt ervoor dat Achak Deng zich persoonlijk moet ontwikkelen binnen een samenleving die hem vreemd is, waardoor het hem niet lukt om zich helemaal in deze samenleving te ontwikkelen. Bovendien wijst *What is the What* de westerse lezer op het feit dat er in de eigen cultuur weinig aandacht is voor mensenrechten. Groepen worden gediscrimineerd zonder dat hier iets aan gedaan wordt. *A Thousand Splendid Suns* levert kritiek op de manier waarop het Westen niet-westerse culturen aanschouwt en beoordeelt. De roman toont aan dat verspreiding van de westerse normen in Afghanistan niet nodig zijn, omdat er voldoende niet-westerse subjecten zijn die de educatie bezitten om voor een omslag in de cultuur te zorgen.

Uit *What is the What* en *A Thousand Splendid Suns* volgt de aanbeveling dat westerse landen zich meer moeten richten op educatie van subjecten in niet-westerse landen, in plaats van te proberen de westerse cultuur op te dringen aan deze subjecten. Vrije persoonlijke ontwikkeling en daarmee het nastreven van de mensenrechten kan alleen gebeuren wanneer de norm van de samenleving waarin het subject leeft verandert. Het mensenrechten discours moet als norm in de cultuur van het niet-westerse land ingebed worden. Het opleggen van dit discours aan niet-westerse landen door het Westen heeft niet de gewenste uitwerking, zoals te zien is in *What is the What*. Een subject kan zich niet helemaal persoonlijk ontwikkelen wanneer hij uitgesloten wordt door een samenleving, doordat hij zo anders is dan de norm die in die samenleving heerst. Bovendien kan het mensenrechten discours wel van het Westen naar niet-westerse landen verplaatst worden, maar hoe de begrippen in het mensenrechten discours ingevuld worden is cultuur afhankelijk. Wanneer een land onder “all men” (American Declaration of Independence, 1776:1) alleen maar mannen verstaat zullen mensenrechten niet helpen de positie van de vrouw te verbeteren. Er moet dan eerst een verandering van de norm in de cultuur plaatsvinden, hetgeen door educatie gestimuleerd kan worden. Het is goed dat romans als die van Hosseini en Eggers de westerse lezer attent maken op problemen die er zijn met de naleving van mensenrechten in de niet-westerse wereld, omdat de romans ervoor kunnen zorgen dat lezers zich op de juiste manier gaan inzetten voor de naleving van die rechten.

Bibliografie

Eggers, Dave (2007). *What is the What*. New York: Vintage Books. Print.

Hosseini, Khaled (2008). *A Thousand Splendid Suns*. Londen: Bloomsbury. Print

Slaughter, Joseph (2007). *Human Rights Inc: The World Novel, Narrative Form and International Law*. New York: Fordham University Press. Print

Abu-Lughod, Lila. "Do Muslim Women Really Need Saving? Anthropological Reflections on Cultural Relativism and its Others." *American Anthropologist* Vol. 104 (3) 2002: 783-790. Web. 6 juli 2013. < <http://www.smi.uib.no/seminars/Pensum/Abu-Lughod.pdf>>

Boes. T. "Apprenticeship of the Novel: The Bildungsroman and the Invention of History, ca. 1770–1820." *Comparative Literature Studies*. Vol. 45 (3) 2008 Web. 18 juli 2013. http://muse.jhu.edu.proxy.library.uu.nl/journals/comparative_literature_studies/v045/45.3.boes.html

Locke, John (1690). *Two Treatises of Government*. Web. 18 juli 2013. <<http://www.lonang.com/exlibris/locke/loc-202.htm>>

"The Universal Declaration of Human Rights" *United Nations*. Web. 20 juli 2013. < <http://www.un.org/en/documents/udhr/>>

"The American Declaration of Independence" *The Charters of Freedom*. Web. 20 juli 2013. < http://www.archives.gov/exhibits/charters/declaration_transcript.html>